

„Felhő felhőt gyúrva jajgat...”

AZ OROSZ IRODALOM MÁRTÍRIUMA

4. Jeszenyin öngyilkossága

Szergej Jeszenyin (1895–1925) Rjazanyba való – ez Oroszországnak éppen olyan jellegzetes vidéke, mint Magyarországnak a Hortobágy –, s a rjazanyi táj: kurgánok, nyírligetek, folyóparti füzesek, európai Oroszország legszelídebb tájai végtelenített filmként vonultak körbe-körbe a költő képzeletében, akkor is, amikor már elhagyta paraszti környezetét és Péterváron az irodalmi szalonok kedvence lett. A félárva Szergejt módos (bolsevik terminológiával: kulák) nagyapja nevelte, neki köszönhető, hogy tanítóképzőbe, majd egy moszkvai népfőiskolára került – igaz, anyagi gondok miatt csak három szemesztert végzett el történelem-filozófia szakon. 1915-ben Pétervárra ment, és jelentkezett a kor legnagyobb és legtekintélyesebb költőjénél, *Alekszandr Bloknál*. Blokot megdöbbenetette a parasztfiú verseinek frissessége, tisztasága, gazdag és vonzó képvilága – a patriarchális orosz falunak az ő „birtokosnemesi” szívéhez közelálló idealizálása, ezért lelkesen támogatta a nála másfél évtizeddel fiatalabb új tehetséget. A húszéves Jeszenyint elkapatja a korai siker, népszerűség – nemcsak megtestesíti, öltözködésével, viselkedésével el is játssza a parasztköltőt, önpusztító italozásai is ekkor kezdődnek, de költőként nem reked meg és nem roppan bele a népszerűségbe – ekkor még nem. A forradalmat hol elutasítja, hol lelkesedik érte (forradalmi versei a leggyengébbek mindabból, amit írt), néha igyekszik kihasználni az új hatalom által felkínált lehetőségeket. (A rosszindulatú, de nagyon nagy író, *Bunyin* szerint azzal szédítette a lányokat: „*Ha jó lesz a hozzád, elviszlek a Csekába, és megmutatom, hogyan végzik ki az ellenforradalmárokat.*”) Hol a régi falut siratja, magát a „*falu utolsó költőjének tartva*”, hol a „*kocsmás Moszkva*” ivászataiba süllyed – egyben villoni mélységekbe is –, hol meg a „*szovjetek országát*” próbálja megénekelni, nem túl meggyőzően – a verses plakátokat masztaló *Majakovszkij* ehhez jobban ért. *Isadora Duncannal* – a kissé már koros, világhírű táncosnővel – kötött botrányos házasságát karikatúraszerűen, de – mivel az oroszok nem tiltakoztak – elfogadható hitelességgel ábrázolja a nálunk is játszott angol film, az *Isadora* (a csodálatos Vanessa Redgrave-vel a főszerepben). Jeszenyin 1923-ban vette el Isadorát, aki akkoriban mozgásművészetet oktatott az orosz proletárgyerekeknek (az éhhaláltól mentve meg azokat, akik a csoportjába kerültek), s a duhaj poéta külföldre – Amerikába – is követte asszonyát. Kapcsolatuk ott ment tönkre – a rjazanyi tájak szerelmese képtelen volt felhőkarcolók közt élni. Inkább hazajött – kötött

még egy sikertelen házasságot Tolsztoj unokájával, *Szofja Andrejevna*val, s az új kapcsolat kudarcából ismét az ivásba menekült. 1925. december 23-án Leningrádba utazik, miután Moszkvában már mindenkitől elbűcsúzott. Mindenki azt hitte: új életet kezdeni megy a régi fővárosba. A nyolcvanas években – közfelháborodásra – lebontott Angletterre Hotel-beli szobájában saját vérével írta meg búcsúversét (ezt a színpadias gesztust igazolta, ami bekövetkezett utána), majd ereit felvágva, felakasztotta magát – biztosra ment. Arca még könnyben ázott, amikor megtalálták – így szól a legenda.

Amikor a hetvenes évek elején a Szovjetunióban jártam, meglepve tapasztaltam Jeszenyin népszerűségének már-már giccses jeleit: bekeretezett, pipás fényképét, fába égetett portréit árulták minden utcasarcon. *Kultuszával* a hivatalos Lenin-kultusz kívánták ösztönösen ellensúlyozni? Vagy valóban ennyire mindenki költője lett? (Hiszen még a bűnözők is Jeszenyin-idézeteket tetováltattak önmagukra.) Vagy ebben a kispolgárnak a deviancia iránti örök nosztalgiaja fejeződött ki? (Mint nálunk az *Adyt* alig olvasók között az iszákos, szoknyavadász *Ady kultuszában*?) Ez is, az is, és szinte mellesleg az, hogy Szergej Jeszenyin a XX. századi költészet egyik világnagysága. Nálunk elsősorban *Rab Zsuzsa* műfordításai tették ismertté és a legkedveltebb orosz költővé. (Kamaszkorom bálványa volt – *József Attila és Garcia Lorca* mellett –, de sohasem fordítottam – *Rab Zsuzsa* után minek?) Mártíriumán vitatkozhatunk – az alkoholnak legalább akkora szerepe volt az összeroppanásban, mint az egyre faluelenesebb szovjetizálódásnak; a költő otthontalansága önmagában – a saját művészi világból való kiszorulásban – kezdődött, az elpattanó idegeket ő maga feszítette túl... de minek erről beszélni? *Aki verset ír, önmagát égeti – szép csendesen, idejében lecsipentett kanóccal, mint Goethe és Arany János, vagy mindkét végéről, rohamosan gygyva, mint Jeszenyin és József Attila.*

Mi lett volna Jeszenyin sorsa, ha megéli a harmincas éveket? (Hiszen még a „szovjet” *Majakovszkij* is kilépett a buliból, 1930-ban.) Ha tanúja lesz az erőszakos kollektivizálásnak, milliók éhhalálának a lesöpört padlású falvakban, a „kulákok” legyilkolásának, táborba hurcolásának? (Az ő fia is koncentrációs táborban tűnt el.) Talán idejében írta le a tulajdon vérével: „*nem új dolog meghalni a földön, / és nem újabb, persze, élni sem.*”